

РАНКО М. БИЛИНАЦ
Универзитет у Источном Сарајеву
Музичка академија
Одсјек за црквену музику и појање
rankobilinac@gmail.com

УДК 271.222(497.11).726.2-36:929
Петар Зимоњић, свети
10.7251/GUARS1608109В

ХАРИТАТИВНИ РАД МИТРОПОЛИТА ПЕТРА ЗИМОЊИЋА (Милосрђе и човјекољубље)

Апстракт: Изузетним прегалаштвом Свети Петар Зимоњић, митрополит захумско-херцеговачки (1903–1920) и дабробосански (1920–1941), у своје вријеме је спроводио у дјело идеал милосрђа и човјекољубивог дјеловања Цркве. Његов примјер није интересантан само са историјског аспекта, већ може представљати одличан примјер и модел дјеловања у будућности. Истовремено, њега можемо навести као примјер онима који приговарају хришћанима недовољну активност и неорганизованост на пољу социјалног служења и социјалне помоћи.

Кључне ријечи: митрополит, Свети Петар Зимоњић, харитативни рад, човјекољубље, милосрђе, социјално служење, помоћ, Госпић, Јадовно, Шаранова јама.

У сложеном времену у коме је велика свјетска историја улазила у живот малог човјека, појединца, Свети Петар Зимоњић,¹ као црквени великодостојник, митрополит, народни просвјетитељ и борац за национална права, нашавши се на мјестима која су носила велико бремене одговорности, израстао је у људску величину достојну славног имена својих предака. Потомак знаменитог војводе попа Богдана и чувене херцеговачке породице Зимоњића из Гацка, митрополит Петар је живио и радио у неколико епоха које су имале пресудни значај за формирање српских националних идеја у Босни и Херцеговини, нарочито на преласку између два вијека, али и касније. Посматрање митрополитовог живота и рада могуће је једино у времену, у контексту историјских збивања у којима је узимао активног учешћа. Изван тих димензија личност митрополита Зимоњића је тешко објашњива и докучива. Све то указује да околности које се везују за рад митрополитов, јавно дјеловање у друштву, представљају велики изазов за

---

¹ Јован, крштено име Петрово, рођен је 24. јуна 1866. године у Грахову.

истраживаче, поготово зато што је ова тема недовољно истраживана и што је добар дио архивске грађе уништен или намјерно уклоњен односно сакривен.

Треба ипак рећи да се о личности митрополита Петра дуго после Другог свјетског рата није могло потпуније и озбиљније говорити и истраживати. Доскорашњи политички систем се рефлектовао и на историографију, па су се, најчешће, писали и објављивали радови о политичкој или војној историји. Осим тога, надлежне државне и друге институције нису биле довољно заинтересоване за истраживање историјских чињеница везаних за црквено-национална питања, па су зато биле и прилично затворене и резервисане за стављање релевантне грађе и документације на увид истраживачима.

Митрополит Зимоњић је једна духовна и национална величина, човјек једног карактеристичног простора, једне у историји српског народа важне институције – Православне цркве. Митрополит Петар је радио у различитим епохама, у истој држави али под различитим властима и имао посебне односе са тим властима. У првом случају радио је практично под окупаторском влашћу, а у другом – у ослобођеној земљи.

Херцеговина, у коју 1903. године Петар Зимоњић долази на мјесто захумско-херцеговачког митрополита као трећи Херцеговац (Леонтије Радуловић, од 1. маја 1888. до 12. октобра 1888. и Серафим Перовић од 16. априла 1889. до 17. фебруара 1903) на владичанском трону од времена аустроугарске окупације БиХ, није била Херцеговина његове младости.² Она се у великој мјери промијенила, а промијениле су се и политичке прилике. Босна и Херцеговина је од окупиране постала анектирана земља.

Наде које су полагане у митрополита Петра биле су разумљиве, јер је био освједочено карактеран човјек, бескомпромисно утемељен у етици Православне цркве и остваривању српске националне идеје. Од њега се очекивало да прекине "традицију", условно речено, по честим наводима наших црквених историчара, која је била карактеристична за грчке владике тзв. фанариоте, а о којима је остало доста рђавог спомена код народа из тог времена и, наравно, у писаним документима.³ По својим карактерним цртама митрополит Петар је био нешто сасвим друго. Особине племенита човјека, изграђене још у младости током школовања, по сјећању његових најближих сарадника остале су исте. И још више, био је "око слијепима, рука кљастима, отац и мајка сиротима, утје-

² *Изворник*, Сарајево 1903. 241; С. Вуковић, епископ. *Српски јерарси од деветог до двадесетог века*, Београд 1996, 241. Хиротонија и устоличење новог митрополита била ја на Духовски уторак, 9. јуна (27. маја) 1903. године, у Саборној цркви у Мостару.

³ *Шематизам српскоправославне митрополије и архидијецезе херцеговачко-захумске за 1890*, Сарајево 1890, 8; В. Ћоровић, *Мостар и његова српска православна општина*, Београд 1933, 42, 46, 52; Ђ. Слијепчевић, *Хумско-херцеговачка епархија и епископи (митрополити) од 1219. до краја XIX века*, у: Епископија захумско-херцеговачка, Београд 2006, стр. 184–194; Ч. М. Лучић, *Звјезданим стазама тројице Зимоњића, уз нека упоредна разматрања*, у: Српска проза данас: *Богдан, Стеван и Петар Зимоњић – живот и дјело*, научни скуп у Гацку, 1999, Билећа 2000, 272.

шитељ биједнима и невољнима. Красили су га смиреност и скромност и присан однос са људима, без обзира ко су они били по вјери и националном опредјељењу. Његове ријечи позитивно су дјеловале на саговорнике и слушаоце, било у Цркви или у другим приликама, народним окупљањима и зборовима, сијелима и другим свечаностима народа".⁴

Црквена штампа је са примјетним одушевљењем истицала како ће судбина српског народа зависити од митрополитовог родољубља. Полагане су наде у то "да он може много допринијети да се народу признају његова права", али, исто тако, да ће митрополит "очувати и дужну лојалност према владару и иновјерној влади, и остати на становишту народа и свештенства".⁵ Хроничари су се слагали да митрополиту Петру није било лако на катедри православног епископа у Херцеговини под аустроугарском влашћу. Народу је јасно да ће владика, ради виших интереса, морати да попусти пред захтјевима бечког двора, али то, како се истиче, не може и није смјело бити на штету животних права Цркве и народа. "Он све може дати, али образ, светињу Цркве своје и љубав народа свога, он не може, он не смије дати никако, ако је син војводе Зимоњића".⁶

Свечаном заклетвом на дан хиротоније митрополит се обавезао на вјерност, послушност и поштовање закона. "Вјерност, послушност и штовање закона" могли су да значе само једно: вјерност првенствено аустроугарској власти. Сви су се слагали у томе да у митрополитовој личности имају поузданог, одговорног, способног и карактерног саговорника, који ће моћи да заштити њихове интересе. Међутим, очекивати да се ти интереси у потпуности очувају било је немогуће, јер су они најчешће били супротстављени. Бечки двор је од новог митрополита очекивао да својим ауторитетом у народу допринесе да тај исти народ ради у интересу аустроугарске царевине. Природно, Срби су очекивали да ће он имати и могућности и знања да пружи максимум у заштити виталних националних интереса свога народа. Свјестан чињенице да он у таквим околностима мора штитити националне интересе свога народа и Цркве, митрополит је мудро и дипломатски предводио повјерену му епархију.⁷ Управо ту је дошао до изражаја и његов смисао за политику и црквену организацију, што се истичу као његове изражене особине. Истовремено је свој политички и организациони таленат ставио у службу јеванђеоске љубави и служења повјереном му народу.

⁴ Н. Круљ, митрополит, *Сјећања на Дабробосанског митрополита Петра Зимоњића*, у: Споменница поводом осамдесетогодишњице окупације Босне и Херцеговине (1878–1958), *педесетогодишњице анексије (1908–1958) и четрдесетогодишњице ослобођења и уједињења (1918–1958)*, Београд 1959, 149–150.

⁵ *Нови Митрополит Херцеговачко-захумски Петар Зимоњић*, Источник, Сарајево 1903, година XVII, бр. 10 и 11, 146–147; Цариградски Гласник, Цариград 23. мај 1903, година IX, бр. 21, 2; *Нови Митрополит Херцеговачки*, Вјесник, Сарајево 1903, година XX, свеска 5, 198–200.

⁶ Хришћански Весник, Београд 1903, 198–200.

⁷ *Источник*, Сарајево, 1903, година XVII, бр. 10 и 11, стр. 168; *Нови Митрополит Херцеговачки*, Хришћански Весник, Београд 1903, год. XX, св. 5, стр. 198–200.

Зато он у свом обраћању народу, поред своје двије епископске дужности, да проповиједа слово Божије и свештенодејствује, посебно истиче ову трећу – да духовно управља повјереним народом – као најтежу. То је, према његовим ријечима, такво управљање гдје онај који је најстарији, треба да је најмлађи, и онај који управља, треба да је свима слуга.

На основу записаних и од заборава спасених митрополитових бесједа, хроничари истичу чињеницу да су оне биле универзалне по својој усмјерености, да су се тичале свих могућих предмета догматске, моралне, историјске или друге природе. Исто тако, нашавши се у троуглу између Земаљске владе, Српске православне цркве и Васељенске патријаршије, у својим бесједама и свакодневним активностима успијевао је да усклади супротстављене интересе. Међутим, некада то није било могуће ускладити, што ће се временом показати у најдраматичнијем облику.

Захваљујући њему Црква је на интелектуалном и културолошком нивоу остварила значајне резултате. Борба за црквено-школску аутономију⁸ резултирала је отварањем нових школа и обнављањем порушених храмова, а друштвени живот становништва обogaћен је формирањем српских културних и спортских друштава, као што су "Српски соко", "Обилић", СПКД "Просвјета" и други. У формирању ових удружења и асоцијација пресудну улогу је имала Црква, а податак да је овај покрет био најинтензивнији управо у Херцеговини, упућује на митрополита Зимоњића. Истински је подржао "соколску идеју, јер је вјеровао да је здрава душа само у здравом тијелу".⁹

Послије Сарајевског атентата 1914. године, очи аустријске објаве рата Србији, када су за Србе у БиХ наступили тешки дани, митрополит Петар је смогао снаге да остане неустрашиви бранитељ народних и црквених права. Имао је храбрости да у мостарској Саборној цркви одржи бесједу и да у присуству аустроугарског генерала и политичких власти критикује државне власти, протестујући против прогона Срба. Митрополит је тада рекао да му је несхватљиво да једна цивилизована држава може тако поступати са својим поданицима. Од присутног генерала Јовановића је тражио да државна власт престане с прогонима и да заштити Србе; у противном, он ће се обратити цару за интервенцију, или ће позвати српски народ на устанак.¹⁰ Из ових и сличних догађаја

⁸ М. Папић, *Историја српских школа у Босни и Херцеговини*, Сарајево 1978, 138.

⁹ Ј. Поповић, *Хисторијат српских соколских друштава у Босни и Херцеговини од 1900–1914*; Споменица II покрајинског слета Сокола Краљевине Југославије у Сарајеву, Сарајево, 1934, стр. 28. У Сарајеву је 8. августа 1909. године одржан састанак делегата српских соколских организација из БиХ, на коме је одлучено да се оснује централна соколска организација под називом Српска соколска жупа босанско-херцеговачка. Сва гимнастичка друштва понијела су назив Српски соко.

¹⁰ Н. Круљ, митрополит, *Сјећања на Дабробосанског митрополита Петра Зимоњића*, у: Споменица поводом осамдесетогодишњице окупације Босне и Херцеговине (1878–1958), педесетогодишњице анексије (1908–1958) и четрдесетогодишњице ослобођења и уједињења (1918–1958), Београд 1959, 149–150; В. Митровић, митрополит, *Мученичка смрт митрополита*

јасно се види да се митрополит увијек мушки, без страха, залагао за владавину права и дијелио судбину свога народа.

Аустроугарским ултиматумом Србији започело је у БиХ масовно хапшење и интернирање Срба. Посебно се нашао на удару источни дио Херцеговине, који је био близу зоне ратних дејстава.¹¹ Насиље је увело гробни мир у унутрашњости, а из једног мјеста су јављали да се мирно држање Срба "не има приписивати лојалности српског пучанства, него послједици – вјешалима".¹² Заједно са цивилима страдали су и многи свештеници,¹³ а с њима и национално свјесни дио интелигенције на чијем раду су почивала културно-просвјетна, спортска и омладинска удружења као носиоци просвјетног, културног и друштвеног уздицања народа у борби против свеопште заосталости и сиромаштва.

Услјед општег страдања, велики проблем огледао се у опадању народног морала: дешавају се уморства и одбацивање дјеце, а то баца у бригу сваког пријатеља народа и Цркве. Митрополит апелује да се "устане противу тога зла свом снагом пастирске ријечи, савјетујући, упућујући, опомињући и пријетећи преступницима закона Божијег и црквеног тешким временим и вјечним казнама".¹⁴

Истовремено, да би исказао своју и народну оданост према држави, митрополит организује прикупљање одјеће и обуће за српску војску, те моли све који су у прилици да помогну и да се прикупљено шаље на фронт. За домаћинства чије су мушке главе отишле на ратиште, а остала нејач, жене и старци, у вријеме било каквих пољских радова тражи да се скупљају мобе и да се на вријеме пораде пољски послови.¹⁵ У току Првог свјетског рата Аустроугарска је у Херцеговини мобилисала укупно 39.128 војника. Сматра се да је у Првом свјетском рату на југословенском простору било 1.900.000 мртвих. У Босни и Херцеговини је нестало 360.000 људи или 19% народа.¹⁶ Близу трећина се односи на дјецу до десет година старости.

Дабробосанског Петра - поводом 40-годишњице, Православље, лист СПЦ, Београд 1982, број 361; П. Пузовић, *Митрополит Дабробосански Петар Зимоњић*, Прилози за историју СПЦ 2, Ниш 1997, 171–172.

¹¹ Д. Бојић, *Атентат у Сарајеву као повод за терор и протеривање Срба са простора хабзбуршке монархије*, у: Српске избеглице у Првом светском рату (1914–1921), Београд 2007, 49.

¹² М. Екмечић, *Историја Југославије*, Београд 1973, 177.

¹³ Д. Берић, *Први светски рат 1914–1918. мења мостарску ситуацију*, у: Срби у Мостару: расправе и огледи, Београд 2001, 211. Документ "Корјенићи и Зубци – кратак приказ нечовјечног затирања Срба у котару требињском године 1914"; АБХ, ПО. К-25а, бр. 736/417.

¹⁴ Архива Црквене општине у Невесињу бр. 252, од 15/28. новембра 1916.

¹⁵ Архива Црквене општине у Невесињу бр. 40, од 4. априла 1916; Исто, бр. 520 од 9, новембра 1917.

¹⁶ Z. Šehić, *Prilog istraživanja vojske mostarskog dopunskog okruga u austrougarskoj epohi (1878–1918)*, Hercegovina, br. 10, Mostar 1998, 154; Е. Реџић, *Југословенски раднички покрет и национално питање у Босни и Херцеговини (1918–1941)*, Сарајево 1983, 26, М. Ерић, К. Хреља, О. Козомора, *Структурална кретања и промјене у босанскохерцеговачком друштву у послједњих десет година*, Сарајево 1970, 48.

У недостатку хране, Земаљска влада¹⁷ преко митрополита апелује да се вади коријење папрати и употребљава за исхрану људи и стоке како би се уштедјеле залихе кромпира, кукуруза и других намирница. Истовремено, због велике оскудице у животним намирницама, а нарочито у брашну, посебно у вријеме Часног поста 1917, гладне, и 1918. године, Митрополит одлучује да је "нужно народ у епархији Захумско-херцеговачкој, ради поменуте оскудице у храни, изнимно разријешити од прописаног поста у све дане осим петка сваке седмице, сриједе, четвртка, петка и суботе Страсне седмице, празника Усјековања (29. августа), празника Воздвиженија часног крста (14. септембра), три дана пред Божић и Крстовдана (5. јануара)".¹⁸

Митрополитова широко пројектована и остваривана харитативна активност, прожета духом православља и остваривана животно реално, ишла је на ублажавање недаћа и на пружање помоћи у напредовању.

Нарочито је упорна била и захтијевала је хитно дјеловање његова акција у Херцеговини током Првог свјетског рата на спасавању дјеце од неизбјежног помора од глади. "Вриска и јаук гладне, голе и босе дјеце, којима су убијени родитељи", како је записао Перо Слијепчевић, "нашла је одзива у митрополиту Петру, па је узео на себе бригу, да ту дјецу налази, сакупља и упућује на прехрану у Бачку, Барању и Банат, гдје су многа дјеца између 3 и 10 година размјештена по домовима и тако спашена од сигурне смрти". О томе свједочи црквени историчар др Ђоко Слијепчевић (родом Гачанин): "Сећам се и ја једног момента: из наших, тада погорели крајева, сакупљена су деца за слање на прехрану у крајеве који су били под Карловачком Митрополијом. У томе скупу било је нас десеторо из мог села Самобора, све комшије братства Зимоњића. Обрели смо се једно време у Мостару, иако тада нисмо знали ни где смо ни шта бива с нама. Били смо смештени у једној пространој дворани: негде дубоко у ноћ дошао је међу нас један крупан и стасит човек у свештеничком оделу. Миловао нас је и делио поклоне и питао из кога смо села. Касније, када је све било прошло, рат се завршио и ми се вратили кућама, дознали смо да је то био Митрополит Петар".¹⁹

Митрополит и у септембру 1917. и у фебруару 1918. године тражи да се дјеца старости, мушка од 6 до 16, а женска од 6 до 12 година, из Херцеговине и источног дијела Босне, гдје се претпостављало да је оскудица у храни највећа, шаљу код Срба у Славонију (Срем), Хрватску, Бачку, Банат и Барању. Он апелује: "Ако савјесно испунимо своју дужност према тој дјечи и живо се заузмемо за њихов опстанак, онда нас неће нико моћи укорити, да нијесмо знали употребити прилику и у моменту избјећи зло, него ћемо им учинити своју патри-

¹⁷ ЗВ БиХ 1917, 37112.

¹⁸ Архива Црквене општине у Невесињу бр. 28, од 4/17. марта 1917; *Вјесник*, Сарајево, 1918, година VIII, бр. 2, 20–21; Архива Црквене општине у Невесињу бр. 45, од 13/26. марта 1918.

¹⁹ *Искра*, Минхен 1967; П. Пузовић, *Митрополит Дабробосански Петар Зимоњић*, Прилози за историју СПЦ 2, Ниш 1997, 114–115.

отску и родољубиву дужност што ћемо жртвовати своје слободне часове на корисну будућност свога народа". На издржавање је одведено преко 1.200 дјеце.²⁰

За послату дјецу се митрополит Петар увијек живо интересовао. "Није једина брига родитеља", писао би митрополит, "да пошаљу дјецу и да их смјесте код добрих људи". Свештенике и црквене одборнике опомиње да утичу на родитеље дјеце која су отишла у Хрватску, Славонију и Банат ради прехране, да се поведе рачуна о њима, јер "оскудијевају у одјећи и обући, која се и у тим крајевима тешко може набавити, те је потребно, а и право, да се родитељи, односно старатељи, оне дјеце, побрину за набавку одјеће и обуће", као и да се "притече у помоћ сиромашним родитељима у овој потреби".²¹

Митрополит Петар апелује на свештенство да буду учитељи у свјетовним школама и да буду прави, истински душебрижници, да се стално усавршавају и воде савршенству друге, што је главни циљ свештеничке службе, јер има у народу "и таквих индивидуа које су бациле образ под ноге, те од друштвеног лица праве наличје и мјесто лијепих и питомих обичаја наших, у којима се огледа народни понос, образ и поштење, хоће да уобичаје угађање ниским тјелесним пожудама, као што су радили незнабошци у прехришћанско доба. Ти залутали чланови Цркве и народа нашег, који се Бога мало боје, а људи још мање стиде, постају опасни као нека кужна болест у друштву, јер могу и друге са својим неваљалим животом и радом заразити, нарочито у ово тешко ратно вријеме, кад је много кућа остало без домаћина, па с тога и породица таква, а особито млађи чланови њезини, без искусног старјешине и васпитача".²² Узрок тих појава митрополит је налазио у непросвијешћености, нарочито вјерској, широких народних маса.

Када је дошла слобода, митрополит осјећа да мора и даље да опомиње, јер појединци раде неваљале ствари. "Ова велика народна радост није нам остала непомућена, јер су се у неким крајевима, а нарочито пограничним котарима Митрополије захумско-херцеговачке, појавили људи, који власти не слушају, закона не поштују, који се Бога не боје нити људи стиде, него пљачкају и отимају туђе муком стечено имање а понегдје међу руку и на личну слободу својих сународњака и суграђана, чиме пред Богом тешко гријеше и бацају се блатом на народно име и крвљу стечену слободу, и увелико отежавају задатак храбре српске војске у овим земљама". Од свештенства тражи да кроз проповиједи опомињу све оне "који се усуђују да дигну руку на ближњега без разлике којој вјероисповиједи тај ближњи припада; а тако и противу онијех, који краду, пљачкају и отимају туђе имање, било оно приватно или државно".²³

²⁰ Архива Црквене општине у Невесињу бр. 371, од 23. септембра 1917; *Вјесник*, Сарајево 1918, год. VIII, бр. 2, 25–26.

²¹ Архива Црквене општине у Невесињу бр. 119, од 13/26. јула 1918.

²² Исто, бр. 37, од 9/22. априла 1918. године

²³ Исто, број 224, од 12. новембра 1918.

Како за вријеме рата, исто тако и у поратно вријеме, а поготово када је митрополит прешао на нову епархију,²⁴ на ратним рушевинама митрополита су чекала нова велика искушења и задаци.²⁵ Тражи од свештенства да прикупљају податке о страдању становништва, опомињући их да се "запише чиста гола истина".²⁶ Узимајући у обзир да је српски народ у рату имао велике жртве, онда није чудо што прве послератне године није карактерисала интензивна црквена изградња. Од укупно 39.128 мобилисаних војника из Херцеговине погинуло је или умрло, као припадници аустроугарске војске, њих 4.692. Материјалне ште-

---

²⁴ Устоличен на трон митрополита дабробосанских 26. фебруара 1921. године и био администратор захумско-херцеговачки до 1926. године. *Устоличење новог Дабробосанског Митрополита*, Вјесник, Сарајево 1921, год. XII, бр. 3, 1, 33–44.

Дабарску епархију основао је Свети Сава 1220. године са сједиштем у манастиру Светог Николе у Бањи код Прибоја на Лиму, а њени епископи су били: Христифор (Крстопор), Јоаникије, Методије, Никола I, Јован I, Спиридон, Исаија I, Јован II, Јован III, Исаија II, Гаврило, Јован IV и Никола II.

Падом Српских земаља под турску власт у 15. вијеку, СПЦ у БиХ дошла је под управу Охридске архиепископије. Обнављањем Пећке патријаршије 1557. године СПЦ у БиХ постала је саставни дио Патријаршије. Први дабарски архијереј послѣје обнављања Пећке патријаршије био је *Варлам* (око 1557) и столовао је у манастиру Бањи. Дабарски митрополит (од сада се назива дабро-босански) постао је егзарх Пећког патријарха за Далмацију. Насљедници су Симеон, Јосиф и Гаврило Аврамовић (1578–1588), који је пренио епископску столицу из манастира Бање у западну Босну, у манастир Рмањ. Даље се помињу: Петроније (1578–1589), Аксентије, Висарион I, Теодор (1601–1619), Макарије, Исаија, Гаврило (Предојевић), Исаија II (1640–1655), Лонгин (1656–1666), Христофор (1666–1678), Атанасије Љубојевић (1681–1688), Висарион II (1690–1708), Исаија III (1708–1709), Мојсије Петровић (1709–1713), Мелентије Умиљеновић (1713–1740), који је пренио сједиште у Сарајево. У Сарајеву су даље: Гаврило Михаић (1741–1752), Пајсије I Лазаревић (1752–1759), Василије Јовановић (Бркић), Дионисије и Серафим (1766–1767).

Након митрополита Серафима на трон митрополита дабро-босанских, пошто је 1766. године укинута Пећка патријаршија и СПЦ у БиХ дошла под јурисдикцију Цариградске патријаршије, долазе Грци.

Митрополит Данило је био први Грк као дабробосански митрополит од 1769. године, а послѣје њега помињу се Кирило, Пајсије II, Калиник, Евгеније (зворнички митрополит, замјењивао Калиника), Венедикт Краљевић, Венијамин, Амвросије, Прокопије, Дионисије (1856–1860), Игњатије II, Дионисије II (Илијевић) 1868–1871, Пајсије и послѣдњи митрополит Грк у Сарајеву био је Антим (1874–1880).

Послѣје низа митрополита грчке народности, сарајевски митрополити били су: Сава Косановић (1881–1885), Георгије Николајевић (1885–1896), Николај Мандић (1896–1907) и Евгеније Летица (1907–1920).

²⁵ Нови Источник, Сарајево 1936, III, бр. 6 и 7, 191–192; Братство, Сарајево 1934, година X, бр. 6–7, 96–97; П. Пузовић, *Српска православна епархија дабробосанска: Шематизам*, Србиње (Фоча) 2004, 112.

²⁶ Архива црквене општине у Невесињу број 32, од 11/24. фебруара 1919.

те нанесене Херцеговини у Првом свјетском рату процијењене су на 441.748.449 круна.²⁷

Митрополитов живот је непрестано служење Господу и ближњем, како ријечју тако и дјелом. Сав његов рад на црквеном пољу почива на његовој љубави према ближњима. Води рачуна о просвјети,²⁸ оснива фонд за помагање и лијечење материјално оскудних и обољелих свештеника Епархије дабробосанске,²⁹ Мировински фонд за свештенике и њихове удовице и сирочад, Шегртски фонд за подизање и помагање сирочади палих хероја, Дјечији дом, Дјечије забавиште, Сиротињску кухињу и помаже гимназијске интернате.³⁰

Двадесет седмог маја (9. јуна) 1938. године митрополит је навршио 35 година архијерејске службе. Тај јубилеј митрополит није прославио свечано због смрти брата Стевана и патријарха Варнаве, али је зато приложио за оснивање свештеничког фонда 30.000 динара и уписао се за великог добротвора СПД "Слога" у износу од 10.000 динара.³¹

За свој пожртвовани рад митрополит је много пута проглашаван црквеним добротвором и ктитором. О милостињи није говорио само кроз проповиједи, него је и својим личним примјером, односно својим дјелима, показивао шта треба да чини један епископ, али и сваки хришћанин. Постоје многа свједочанства о томе да је лично, својим средствима, помагао дјечи, удовицама свештеника и другима којима је помоћ била пријеко потребна.³²

Пред Други свјетски рат види да се над Европом и свијетом надвијају мутни облаци, па је у својим проповиједима, а нарочито у посланицама, упозоравао на ту опасност. У Божићној посланици из 1938. године примјећује (што је знак да је пратио и разумијевао свјетска кретања) да су поједини народи, који се диче хиљадугодишњом културом, пали у тешка искушења, међусобна трвења и "крвава гоњења", која "по својој суровости и бездушности не заостају иза

---

²⁷ Z. Šehić, *Prilog istraživanja vojske mostarskog dopunskog okruga u austrougarskoj epohi (1878–1918)*, Hercegovina, br. 10, Mostar 1998, 154; АБХ, Народна влада Народног вијећа СХС за Босну и Херцеговину (НВ), кут. 4, през. бр. 14165/1918.

²⁸ Водио је рачуна да сва дјеца иду у школу и често је посјећивао часове вјеронауке у основним и средњим школама. Дјеца су била одушевљена његовим посјетама и увијек су питала: "Кад ће нам јопе доћи?".

²⁹ Јубилеј, 35-годишњицу архијерејске службе, митрополит није прославио свечано због смрти брата Стевана и патријарха Варнаве, зато је приложио за оснивање овог фонда 30.000 динара и уписао се за великог добротвора СПД "Слога" у износу од 10.000 динара.

³⁰ *Братство*, Сарајево 1933, година IX, број 9, 124.

³¹ П. Маркичевић, *Поводом 35-годишњице архијерејске службе Господина Петра Зимоњића*, *Нови Источник*, Сарајево 1938, год. V, св. 6, 177–180.

³² *Гласник СПЦ*, Београд 1940, 372; *Нови Источник*, Сарајево 1940, 56. Помогао је куповину звона за цркву Преображења Господњег у Новом Сарајеву, приложио истој 28.600 динара, па је тако постао њен велики добротвор и ктитор. Даровао је и икону своје крсне славе, која је урађена на стаклу прозора Саборне цркве у Сарајеву. Био је и добротвор Српском просвјетном друштву "Просвјета"...

гоњења хришћана у прва три века хришћанства".³³ Значи, несумњиво је да Зимоњић на тај начин исказује протест против прогона Јевреја у Њемачкој и против свега онога што се дешава и представља увод у нови рат.

У Васкршњој посланица из 1940. године пише да су у рату нестале неке државе са историјске сцене, а њихови народи су изгубили своју независност. Слобода и држава представљају једну од највећих вриједности за митрополита Зимоњића. Рат је открио дивљаштво "нове цивилизације". Митрополит суштински изражава протест против рата који воде народи који се хвале да корачају на челу цивилизације. Он се залаже за мир и миrotворство. Истовремено се осврће на унутрашњи мир у држави, кога, опет, нема усљед партијских обрачуна и свађа. Митрополит дефинише као једну од дужности родољуба, а посебно народних вођа, да раде на томе да престане "жучна борба међу партијама" и да завлада мир у народу.³⁴

Непресушни извор митрополитових ријечи и дјела била је хришћанска љубав, која непосредно израста из животом остварене Христове науке, утјеха и залог његовог богатог и драгоцјеног искуства. То је његова теологија искуства. Очигледно су њему, као умном теологу, својствени били ови облици рада – настављање богатства предања и богаћење новим сегментима и садржајима.³⁵ Зато је он очигледан наставак предањскога и аскетског служења ближњима, које није строго омеђивао, очигледно идући за примјером милостивога Самарјанина из Христове приче (Лк 10, 30–37).

Његова широко пројектована и остваривана харитативна активност, прожета духом православља и остваривана животно реално, ишла је на ублажавање недаћа и на пружање помоћи у напредовању. Нарочито је упорна била и захтијевала хитно дјеловање његова акција у Херцеговини у Првом свјетском рату на спасавању дјеце од неизбјежног помора од глади. Нажалост, за такву акцију у Другом свјетском рату није имао времена. На самоме почетку Другог свјетског рата, односно окупације, био је спријечен грубо, нељудски, катастрофално.

Митрополит Петар је ухапшен 12. маја 1941. године и након пет дана спроведен у затвор у Загреб, затим у логор Керестинац. Враћен је у загребачку полицију 15. јуна, одакле је 27. јула транспортован у Госпић. Тамо је мучен и понижаван осам дана. Боравио је на земљи у дворишту госпићке казнионице, а сваког дана су га усташе тјерале да носи цјепанице дрва на леђима и батинама присиљавали да чисти двориште и клозете. Послије свег малтретирања ударен је мацолом по глави и бачен у Шаранову јаму на Велебиту 5. августа (1941).

³³ Нови Источник, Сарајево 1938, децембар, бр. 12, 399–402.

³⁴ Нови Источник, Сарајево 1940, бр. 4, 101–103.

³⁵ Гласник СПЦ, Београд 1951, 50.

Тако је окончан мученички живот митрополита Зимоњића, 75-годишњег старца, који је пола вијека проповиједао "брат је мио које вјере био".³⁶

Митрополит Петар је по свему био "обично – необичан" човјек, митрополит и духовник. "Обичан" у свему ономе што људско интелектуално биће јесте или би требало да буде – човјек добра срца и добре воље, сентименталан у доживљавању проблема, рационалан и правичан у покушају њиховог рјешавања. Обичан је и по томе што је знао за велике амбиције младости и смирење зрелих година. У својој генерацији и у свом окружењу био је типичан и по томе што је чинио оно што је морао, ангажујући се духовно и национално онда када се није могло остати по страни, када је императив времена и дужност интелигенције да стане на чело сиромашног и страдајућег народа.

Литература:

1. Берић Д., *Први светски рат 1914–1918. мења мостарску ситуацију*, у: Срби у Мостару: расправе и огледи, Београд 2001.
2. Бојић Д., *Атентат у Сарајеву као повод за терор и протеривање Срба са простора хабзбуршке монархије*, у: Српске избеглице у Првом светском рату (1914-1921), Београд 2007.
3. Братић Т., *Живот и дјело Богдана Зимоњића*, Панчево 1895.
4. Вуковић С., епископ, *Српски јерарси од деветог до двадесетог века*, Београд 1996.
5. Дедијер В., *Трећа година рата*, у: Историја Југославије, Београд 1973.
6. Димић Љ., *Срби у Југославији, Стубови културе*, Београд 1998.
7. Дурковић – Јакшић Љ., *Србија и Ватикан 1804–1918*, Краљево, Крагујевац 1990.
8. Екмечић М., *Историја Југославије*, Београд 1973.
9. Екмечић М., *Стварање Југославије 1790–1918*, 2, Београд 1989.
10. Затезало Ђ., *Усташко законодавство Независне државе Хрватске*, у: Јадовно, комплекс усташких логора 1941, I, Београд 2007.
11. Јевтић А., *Од Косова до Јадовна* (Путни записи), Београд 1987.
12. Јевтић А., *Српска Црква у Другом светском рату*, Београд 1992.
13. Круљ Н., митрополит, *Сјећања на Дабробосанског митрополита Петра Зимоњића*, у: Споменица поводом осамдесетогодишњице окупације Босне и Херцеговине (1878–1958), *педесетогодишњице анексије (1908–1958) и четрдесетогодишњице ослобођења и уједињења (1918–1958)*, Београд 1959.

---

³⁶ Zvi Loker, "The Testimony of Dr. Edo Neufeld: The Italians and the Jews of Croatia", *Holocaust and Genocide Studies*, vol. 7, No 1 (Spring 1993): str. 67–76.

14. Лучић Ч., *Звезданим стазама тројице Зимоњића, уз нека упоредна разматрања*, у: Српска проза данас: Богдан, Стеван и Петар Зимоњић – живот и дјело, научни скуп у Гацку 1999, 2000.
15. Маркичевић П., *Поводом 35-годишњице архијерејске службе Господина Петра Зимоњића*, Нови Источник, Сарајево 1938, год. V, св. 6.
16. Накићеновић Ј., *Поријекло Зимоњића породице и поп Богдан Зимоњић војвода гатачки*, Нови Сад 1878.
17. Новак В., *Магнит Crimen*, Београд 1986.
18. Папић М., *Историја српских школа у Босни и Херцеговини*, Сарајево.
19. Пиљевећ Ђ., *Допринос Пера Слијепчевића у организовању добровољаца у Првом свјетском рату*, Гласник Одјељења друштвених наука ЦАНУ, бр. 12, Подгорица 1998.
20. Поповић Ј., *Хисторијат српских соколских друштава у Босни и Херцеговини од 1900–1914*; Споменица II покрајинског слета Сокола Краљевине Југославије у Сарајеву, Сарајево 1934.
21. Пузовић П., *Прилози за историју Српске Православне Цркве*, Ниш 1997.
22. Пузовић П., *Српска православна епархија Дабро-босанска, Шематизам*, Србиње/Фоча 2004.
23. Рецић Е., *Југословенски раднички покрет и национално питање у Босни и Херцеговини (1918–1941)*, Сарајево 1983.
24. Симић С., *Прекрштавање Срба за вријеме Другог свјетског рата*, Титоград 1958.
25. Слијепчевић Ђ., *Владике–фанариоти*, у: Историја Српске православне цркве, Београд 2002.
26. Слијепчевић Ђ., *Хумско-херцеговачка епархија и епископи (митрополити) од 1219. до краја XIX века*, у: Епископија захумско-херцеговачка, Београд 2006.
27. Слијепчевић П., *Босна и Херцеговина у Свјетском рату*, у: Напор Босне и Херцеговине за ослобођење и уједињење, Сарајево 1929.
28. Страњаковић Д., *Највећи злочини садашњице: (патње и страдање српског народа у Независној Држави Хрватској од 1941–1945)*, Горњи Милановац 1991.
29. Ћоровић В., *Мостар и његова Српска православна црквена општина*, Мостар 1993.
30. Ћоровић В., *Црна књига, Патње Срба Босне и Херцеговине за време светског рата 1914 – 1918*, Београд 1989.
31. Šehić Z., *Prilog istraživanja vojske mostarskog dopunskog okruga u austrougarskoj epohi (1878–1918)*, Hercegovina, br. 10, Mostar 1998.
32. Архива црквене општине у Невесињу бр. 252, 1916.

33. Братство, (1933, 1934, 1938), IX, Сарајево
34. Вјесник, (1921), година XII, бр. 5, Сарајево
35. Гласник православне далматинске цркве, (1903), година XI, бр. 5.
36. Гласник СПЦ, (1938, 1940, 1951), Београд
37. Источник, (1903), XVII, Сарајево
38. Календар Црква, (1994), Београд
39. Нови Источник, (1935, 1934, 1936, 1938, 1940), Сарајево
40. Православни Мисионар, (1961), 5, Београд
41. *Споменица православних свештеника 1941–1945*, (1960), Београд
42. *Шематизам српскоправославне митрополије и архидијецеле херцеговачко-захумске за 1890*, Сарајево 1890.